

STRATEGIA BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO

w ujęciu interdyscyplinarnym 5.0

Redakcja naukowa
Monika Kamper-Kubańska • Karolina Kaszlińska
Paweł Sobierajski

STRATEGIA BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO

w ujęciu interdyscyplinarnym 5.0

PAŃSTWOWA AKADEMIA
NAUK STOSOWANYCH
WE WŁOCŁAWKU

Recenzent: dr Krzysztof Czarnecki, Państwowa Akademia Nauk Stosowanych we Wrocławku

Redakcja językowa – język polski: dr Edmund Oberlan

Tłumaczenia na język angielski: mgr Magdalena Machcińska-Szczepaniak, Wojciech Afeltowicz, Lidia Dolatowska, Daniel Jaszczak, Patryk Nobis, Kacper Piasecki, Łukasz Winiecki

Skład i łamanie: Krzysztof Czarnecki

Projekt okładki: Krzysztof Galus

Grafika na okładce: flatart/Freeepik

© Copyright by Państwowa Akademia Nauk Stosowanych we Wrocławku
Wrocław 2024

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

„Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Edukacji i Nauki w ramach Programu „Dokształcająca Nauka II”

Książka *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego w ujęciu interdyscyplinarnym 5.0* powstała w związku z realizacją projektu pt. „Strategia Bezpieczeństwa Narodowego w sytuacji zagrożenia – edycja VII” i stanowi upowszechnienie wyników projektu.

Wszelkie prawa zastrzeżone. Książka, którą nabyłeś jest dziełem twórcy i wydawcy. Żadna jej część nie może być reprodukowana jakimkolwiek sposobem – mechanicznie, elektronicznie, drogą fotokopii itp. – bez pisemnego zezwolenia wydawcy. Jeśli cytujesz fragmenty tej książki, nie zmieniaj ich treści oraz wskaż autora dzieła.

ISBN 978-83-971943-5-9

Wydawnictwo Państwowej Akademii Nauk Stosowanych we Wrocławku
ul. Mechaników 3, 87-800 Wrocław
tel. 600-255-358, e-mail: wydawnictwo@pans.wroclawek.pl, <https://wyd.edu.pl/>

Druk i oprawa:
EXDRUK Spółka Cywilna Wojciech Żuchowski Adam Filipiak
ul. Rysia 6, 87-800 Wrocław
tel. 501-335-617, 507-832-458, e-mail: biuroexdruk@gmail.com

Spis treści

Słowo wstępne.....	7
Mariusz Charkiewicz	
Bezpieczeństwo finansowe jako podstawa bezpieczeństwa narodowego państwa	11
Bartosz Stachowiak, Piotr Wojnicz	
Regulacje normatywne jako impulsy do transformacji energetycznej i podnoszenia poziomu bezpieczeństwa energetycznego.....	31
Stanisław Hady-Głowiak, Dominik Borek, Katarzyna Hady-Głowiak	
Wybrane aspekty dotyczące nieprawidłowości i zagrożeń w obszarze bezpieczeństwa informacji i ochrony danych osobowych w jednostkach samorządu terytorialnego.....	57
Maciej Niedźwiecki	
Komunikacja społeczna w sytuacji potencjalnego zagrożenia	87
Mariusz Lewandowski, Szymon Jankowski	
Strategiczne podejście do przeciwdziałania dezinformacji w biznesie: integracja perspektywy biznesowej z polityką bezpieczeństwa – przegląd literatury i analiza przypadku firmy Pfizer.....	107
Dawid Kamiński, Cezary Stolcman	
Konsekwencje społeczne oraz zdrowotne wypadków komunikacyjnych w aspekcie bezpieczeństwa narodowego	131
Paweł Przyłęcki	
Bezpieczeństwo psychologiczne pacjenta	145

Julia Domańska

Smart City: integracja technologii w zarządzaniu bezpieczeństwem
miast. 161

Piotr Domżał, Krzysztof Ciemcioch

Wojna hybrydowa a państwo i technologia – analiza problemu
podjęta przez studentów Uczelni Nauk Społecznych w Łodzi 179

Katarzyna Daniel

Bezpieczeństwo w górach na przykładzie działalności TOPR 195

Ewa Bartuś, Agnieszka Leszczyńska

Psychofizjologiczne badania poligraficzne (wariograficzne)
w leczeniu i monitorowaniu osób skazanych za przestępstwa
przeciwko wolności seksualnej w służbie ochrony ofiar, szczególnie
osób z niepełnosprawnością intelektualną i spektrum autyzmu.
Model stosowany w USA i Wielkiej Brytanii. 213

Danuta Martínez

Zabójstwo rodzica – uwarunkowania czynu umożliwiające
oddziaływania resocjalizacyjne. Rozważania o przestępstwie
w kontekście bezpieczeństwa podstawowej komórki społecznej. 237

Zofia Wilk-Woś

Wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa kulturowego
w Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 265

Pablo A. Cano-Jiménez, Manuel J. Hermosín-Mojeda, Lana Nesterova

Self-confidence in the foreign language learning as a factor for safety 291

Słowo wstępne

*Boję się świata bez wartości,
bez wrażliwości, bez myślenia.
Świata, w którym wszystko jest możliwe.
Ponieważ wówczas najbardziej możliwe jest zło*

Ryszard Kapuściński, *Lapidaria*

Dynamicznie zmieniająca się sytuacja geopolityczna, którą obserwujemy w ostatnich latach, stawia nas przed koniecznością definiowania na nowo bezpieczeństwa jako kategorii wielowymiarowej, a tym samym, trudnej do jednoznacznego zdefiniowania, ponieważ nacechowanej swoistym, osobistym doświadczeniem i doświadczeniem. Z jednej strony stajemy się więc autorami owej definicji, z drugiej zaś wpisujemy się w narrację proponowaną przez polityków, ekspertów z różnych obszarów życia społecznego, po to by wypracować kompromis pomiędzy tym co jest ważne dla mnie jako jednostki, a tym co jest ważne z punktu widzenia interesu państwa. Wydarzenia ostatnich lat, jak nigdy dotąd, konfrontują nas na nowo z postrzeganiem człowieczeństwa jako niezbywalnego czynnika poczucia bezpieczeństwa. Przytoczone we wstępie, słowa Ryszarda Kapuścińskiego, przypominają nam o tym, że u podstaw bezpieczeństwa leżą wyznawane i promowane wartości, leży ludzka wrażliwość i umiejętność wydawania sądów i opinii, umiejętność bycia realnym komentatorem życia codziennego – albowiem to ten czynnik ludzki, determinuje poczucie bezpieczeństwa i poczucie (współ)odpowiedzialności.

W Rekomendacjach do Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, opublikowanych w lipcu 2024 czytamy, że potrzeba opracowania nowej Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP wynika z dwóch podstawowych przesłanek:

- a) negatywnych zmian środowiska międzynarodowego, które po 2020 r. (tj. od czasu wydania dotychczas obowiązującej strategii) zaszły w środowisku bezpieczeństwa Polski, jak pandemia COVID-19 (od 2020 r.), eskalacja działań hybrydowych na granicy polsko-białoruskiej (2021 r.) i rozpoczęcie przez Rosję pełnoskalowej wojny przeciwko Ukrainie (od 24 lutego 2022 r.), co utrudniło realizację interesów narodowych i osiąganie celów strategicznych w dziedzinie bezpieczeństwa. Co jednakowo ważne, w środowisku międzynarodowym zaszły też pozytywne zmiany, związane między innymi z rozszerzeniem Sojuszu Północnoatlantyckiego o Szwecję i Finlandię;
- b) potrzeby dokonania ponownej analizy i uaktualnienia katalogu działań i przygotowań strategicznych realizowanych przez władze Polski, a ujętych w obecnie obowiązującej Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP. W pracach nad Rekomendacjami przyjęto całościowe podejście do bezpieczeństwa narodowego. Zastosowano podejście wielowymiarowe (uwzględniając zarówno sektor wojskowy, jak i sektory pozawojskowe) oraz dwupoziomowe (analizując bezpieczeństwo Polski zarówno na poziomie systemu międzynarodowego, jak i na poziomie państwa).

Rekomendacje te zostały ustalone w oparciu o przeprowadzone analizy i badania oraz wnioski wskazane przez grono ekspertów. Równolegle z propozycjami dotyczącymi wzmocnienia sektora militarnego, Rekomendacje wskazują także na szeroki pakiet pilnych i ważnych zadań w pozamilitarnej sferze bezpieczeństwa, zwłaszcza dotyczących budowy systemu odporności i obrony powszechnej, realizowanych przy wykorzystaniu całości dostępnych zasobów ludzkich (czynnik społeczny), organizacyjnych (czynnik strukturalny), materialnych (czynnik gospodarczy) i niematerialnych (czynnik soft power).¹

¹ Rekomendacje do Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, s. 4–5, https://www.prezydent.pl/storage/file/core_files/2024/7/4/7fa9f08052b51758d6e

Jedną z najbardziej uogólnionych definicji bezpieczeństwa zakłada, że jest to „(...) stan, który daje poczucie pewności i gwarancję jego zachowania oraz szansę na doskonalenie. Jedną z podstawowych potrzeb człowieka jest sytuacja odznaczająca się brakiem ryzyka utraty czegoś, co człowiek szczególnie ceni”.²

Powyższa definicja ukazuje, że mówiąc o bezpieczeństwie winniśmy, w dalszym ciągu postrzegać je jako zagadnienie wielowymiarowe i przenikające się przestrzennie, które, w rekomendacjach do SBN RP, zamknięto w proponowanych czterech filarach: bezpieczeństwo państwa i obywateli (filar 1), Polska w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego (filar 2), tożsamość i dziedzictwo narodowe (filar 3), rozwój społeczny i gospodarczy. Ochrona środowiska (filar 4).

W nowej Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP rekomenduje się podtrzymanie interesów narodowych w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego, zawartych w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP zatwierdzonej 12 maja 2020 r.: 1) strzeżenie niepodległości, nienaruszalności terytorialnej, suwerenności oraz zapewnienie bezpieczeństwa państwa i obywateli; 2) kształtowanie porządku międzynarodowego, opartego na solidarnej współpracy i poszanowaniu prawa międzynarodowego, dającego gwarancje bezpiecznego rozwoju Polski; 3) umacnianie tożsamości narodowej i strzeżenie dziedzictwa narodowego; 4) zapewnienie warunków do trwałego i zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego oraz ochronę środowiska naturalnego.³

Powyższa interdyscyplinarność i świadomość złożoności zagadnienia, przyświeca każdego roku organizatorom konferencji „Strategia Bezpieczeństwa Narodowego w sytuacji zagrożenia – implikacje praktyczne do współpracy samorządów, społeczeństwa i służb mun-

d4e9a11a9d32d/REKOMENDACJE%20SBNRP%204%20lipca%202024.pdf, stan na dzień 21.04.2025 r.

² T. Szubrycht, *Współczesne aspekty bezpieczeństwa państwa* [w:] „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej”, Rok XLVII Nr 4 (167) 2006, s. 88.

³ Rekomendacje do Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, s. 6, https://www.prezydent.pl/storage/file/core_files/2024/7/4/7fa9f08052b51758d6ed4e9a11a9d32d/REKOMENDACJE%20SBNRP%204%20lipca%202024.pdf, stan na dzień 21.04.2025 r.

durowych", która nieprzerwanie od siedmiu lat odbywa się w murach Państwowej Akademii Nauk Stosowanych we Włocławku, a której pokłosiem jest niniejsza publikacja. Oddajemy w Państwa ręce kolejny tom z serii Strategia Bezpieczeństwa Narodowego w ujęciu interdyscyplinarnym, żywiąc nadzieję, że i tym razem publikacja ta będzie ważnym głosem w dyskusji na temat poczucia bezpieczeństwa zarówno w ujęciu obronnym, ochronnym ale i społecznym, z uwzględnieniem bezpieczeństwa kulturowego. Poczucie bezpieczeństwa i umiejętność jego budowania, staje się, w naszym odczuciu jedną z kluczowych kompetencji w świecie pełnym napięć i niepokoju, ale też w świecie dynamicznych zmian, odkryć i rozwoju.

Licząc na przychylne przyjęcie przez Państwa, kolejnego tomu, chcemy wierzyć, że poczucie bezpieczeństwa stanie się na powrót jedną z najważniejszych wartości i niezbywalnym prawem każdego człowieka.

Redaktorzy

Bezpieczeństwo finansowe jako podstawa bezpieczeństwa narodowego państwa

Financial security as the basis of the state's national security

STRESZCZENIE

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie zagadnienia bezpieczeństwa finansowego jako podstawy bezpieczeństwa narodowego państwa. Autor przedstawia definicję pojęcia oraz omawia elementy składowe bezpieczeństwa finansowego. Następnie omówiony został wpływ dokonywanych przestępstw gospodarczych na bezpieczeństwo państwa oraz organy, instytucje i narzędzia przewidziane przez ustawodawcę służące do walki z przestępstwami gospodarczymi, a co za tym idzie sprzyjające wzrostowi bezpieczeństwa finansowego, a w efekcie narodowego państwa.

SŁOWA KLUCZOWE

bezpieczeństwo narodowe, bezpieczeństwo finansowe, podatki, przestępstwa gospodarcze, przeciwdziałanie przestępstwom gospodarczym, narzędzia do zapewnienia bezpieczeństwa państwa

ABSTRACT

The aim of this study is to present the issue of financial security as the basis of the national security of the state. The author defines the concept and discusses its key components. The study also examines the impact of economic crimes on national security, along with the authorities, institutions and tools established by the legislator to combat such crimes, thereby contributing to the increase of the financial security

KEYWORDS

national security, financial security, taxes, economic crimes, counteracting economic crimes, tools to ensure national security

1. Wstęp

Bezpieczeństwo narodowe to zagadnienie, które należy rozpatrywać w płaszczyźnie wielowymiarowej. W odniesieniu do obszaru państwa wskazuje się na bezpieczeństwo zewnętrzne i bezpieczeństwo wewnętrzne, które jednakże są ze sobą ściśle powiązane i nie należy rozpatrywać ich oddzielnie. Bezpieczeństwa narodowego nie należy utożsamiać jedynie z obroną państwa i jego terytorium przed napaścią zbrojną, lecz również należy rozumieć je jako konieczność ochrony interesów politycznych i ekonomicznych państwa. Z całą pewnością należy stwierdzić, że bezpieczeństwo narodowe nie jest pojęciem jednoznacznym. Zapewnienie bezpieczeństwa jest podstawowym celem funkcjonowania państwa oraz najwyższą potrzebą społeczeństwa.

Do bezpieczeństwa w sposób bezpośredni znajdujemy odniesienie w art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej¹, gdzie utożsamia się bezpieczeństwo z niepodległością, nienaruszalnością terytorialną, a także bezpieczeństwem obywateli. Bezpieczeństwo powinno być postrzegane jako pewien ukształtowany przez system prawny atrybut ustroju.² Termin „bezpieczeństwo” według Słownika Języka Polskiego PWN definiowany jest jako „stan niezagrożenia”.³ Sugerować to może stan, w którym pewien podmiot w czasie pewnych niedogodności lub trudności nie czuje się zagrożony.

Obok bezpieczeństwa narodowego, kolejnym elementem państwa jest rozwój – w tym przede wszystkim rozwój społeczno-gospodarczy i gospodarczo-organizacyjny, który obejmuje oddziaływanie państwa w zarówno formie bezpośredniej, jak i pośredniej na procesy gospodarcze. W tym kontekście, oprócz powszechnie rozumianej kwestii ochrony społeczeństwa, państwo powinno także zapewnić swoim obywatelom i podmiotom gospodarczym warunki funkcjonowania w wymiarze gospodarczym oraz stymulować proces rozwoju. Autor

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

² P. Komorowski, *Bezpieczeństwo finansowe jako funkcja państwa na przykładzie zagrożenia COVID-19*, „International Journal of Legal Studies” 2021, nr 2, s. 28.

³ www.sjp.pwn.pl (dostęp: 27.08.2024 r.).

w niniejszym opracowaniu w szczególności zwraca uwagę na jeden z wymiarów bezpieczeństwa narodowego państwa i społeczeństwa, jakim jest jego bezpieczeństwo ekonomiczne, na które składa się także bezpieczeństwo finansowe.

2. Bezpieczeństwo finansowe państwa jako podstawa bezpieczeństwa narodowego

W skład omawianego bezpieczeństwa państwa wchodzi wspomniane bezpieczeństwo ekonomiczne, którego składową jest bezpieczeństwo finansowe – tym samym jest to element szeroko pojętego bezpieczeństwa narodowego. Bezpieczeństwo ekonomiczne, stanowiące część ogólnego dobrobytu narodu, można zdefiniować jako stan ducha, w którym dana osoba ma stosunkową pewność, że jest w stanie zaspokoić swoje podstawowe potrzeby, zarówno teraźniejsze, jak i przyszłe.⁴ Inna definicja podkreśla, że bezpieczeństwo ekonomiczne odnosi się do ciągłego i niezakłóconego funkcjonowania gospodarki. Powinno to utrzymać podstawowe wskaźniki rozwoju i zapewnić równowagę gospodarczą porównywalną do poziomu gospodarek innych krajów.⁵

Bezpieczeństwo finansowe to pojęcie węższe od pojęcia bezpieczeństwa ekonomicznego. Bezpieczeństwo finansowe państwa często rozpatrywane jest z różnych perspektyw – sektora finansowego, osoby fizycznej, państwa czy przedsiębiorstwa⁶, do którego zastosowanie znajduje pełen zakres regulacji prawnych. Podstawową funkcją bezpieczeństwa finansowego jest zapewnienie stabilności finansowej, a także ochrona interesów uczestników gospodarki, korzystających m.in. z pośredników finansowych, oraz wszelkich instytucji i organów odpowie-

⁴ G.E. Rajda, *Social Insurance and Economic Security*, 7th Edition, <https://www.routledge.com/Social-Insurance-and-Economic-Security/Rejda/p/book/9780765627490?srsId=AfmBOopHEQkzUczngN1pERAsEc8KP8rf-bKeEQpynuNwJDfnThKxWLqo> (dostęp: 27.08.2024 r.).

⁵ K.M. Książkowski, *Bezpieczeństwo ekonomiczne w perspektywie politologicznej*, [w:] K.M. Książkowski, K. Pronińska (red.), *Bezpieczeństwo ekonomiczne w perspektywie politologicznej – wybrane problemy*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2012, s. 178.

⁶ M. Iwanicz-Drozdowska, *Definicje i determinanty stabilności finansowej*, [w:] M. Iwanicz-Drozdowska (red.), *Stabilność finansowa*, NBP, Warszawa 2014, s. 6.

działnych za kontrolowanie zgodności postępowania z przepisami prawa.⁷ Podstawowym elementem definicji bezpieczeństwa finansowego jest więc stabilność systemu finansowego, która jest czynnikiem jego bezpieczeństwa. Z powyższego należy zatem wysnuć wniosek, że stabilność państwa to pojęcie węższe niż bezpieczeństwo państwa.

Przykładem potwierdzającym tezę, że bezpieczeństwo finansowe to podstawa bezpieczeństwa narodowego, jest dostrzeżenie, że utrata stabilności finansowej państwa spowoduje negatywny wpływ na jego bezpieczeństwo finansowe, co w konsekwencji prowadzi do utraty bezpieczeństwa gospodarczego lub nawet bezpieczeństwa narodowego. Utrzymanie bezpieczeństwa narodowego jest warunkiem budowania wzrostu gospodarczego, na co pozytywnie wpływa utrzymanie stabilności finansowej, dzięki czemu państwo może w sposób nieprzerwany realizować swoje funkcje.

Rozpatrując zagadnienie bezpieczeństwa finansowego państwa, należy także zwrócić uwagę na rozwiązania instytucjonalne i regulacje prawne mające na celu ochronę systemu finansowego przed potencjalną destabilizacją.⁸ Stabilizacja systemu finansowego w otoczeniu ciągłego rozwoju warunków funkcjonowania rynku finansowego i zagrożeń kryzysowych nie należy do najłatwiejszych, choć szczególnie ważnych elementów bezpieczeństwa narodowego. W czasach postępującej globalizacji zarządzanie bezpieczeństwem finansowym państwa to proces wymagający ciągłych poprawek i korekt, co czyni go de facto procesem nieustannym.

3. Podatek jako podstawa bezpieczeństwa finansowego

Podatek to publicznoprawne, nieodpłatne, przymusowe i bezzwrotne świadczenie pieniężne na rzecz państwa.⁹ Podatki są podstawą finan-

⁷ B. Pietrzak, K. Wasiak, *Stabilność i bezpieczeństwo systemu bankowego – aspekty instytucjonalne i operacyjne*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego” 2017, nr 1, s. 123.

⁸ A. Alińska, *Sieć bezpieczeństwa jako element stabilności funkcjonowania sektora bankowego*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego” 2011/2012, nr 4, s. 95.

⁹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (tekst jedn. Dz.U. z 2025 r. poz. 111 ze zm.), art. 6.

sowania działalności państwa oraz należą do głównego źródła dochodów państwa. Wszelkie rodzaje podatków uzupełniają się, tworząc całość zarówno w sensie prawnym, jak i ekonomicznym. W ten sposób budowany jest system podatkowy. Rozpatrując zagadnienie systemu podatkowego w znaczeniu szerokim, można również stwierdzić, że w skład systemu podatkowego oprócz samych podatków wchodzi także organy administracji rządowej i samorządowej, a także krajowe i międzynarodowe prawo podatkowe, w tym prawo karne skarbowe.

W polskim systemie prawnym wyróżniamy kilka rodzajów podatków. Dzieli się je ze względu na podmiot – czyli osobę, która jest opodatkowana, przedmiot – czyli co jest opodatkowane i sposób poboru podatku – czyli warunki i tryb płatności. Podatki w Polsce dzielimy także na bezpośrednie i pośrednie. Podatki bezpośrednie są ściśle związane z majątkiem lub dochodem podatnika. Skutków tych podatków nie można przenieść na inny podmiot. Do podatków bezpośrednich zaliczamy: podatek dochodowy od osób fizycznych (PIT), podatek dochodowy od osób prawnych (CIT), podatek od spadków i darowizn, podatek od czynności cywilnoprawnych, podatek rolny, podatek leśny, podatek od nieruchomości, podatek od środków transportowych, podatek tonażowy, podatek od wydobycia niektórych kopalin, zryczałtowany podatek od wartości sprzedanej produkcji (tzw. podatek od produkcji okrętowej). Natomiast podatki pośrednie są to podatki takie, których skutki można przenieść na inny podmiot. Należą do nich: podatek od towarów i usług (VAT), podatek akcyzowy, podatek od gier.

Pierwszą i główną funkcją podatków jest funkcja fiskalna, polegająca na pozyskiwaniu środków pieniężnych niezbędnych do pokrycia wszystkich potrzeb publicznych (w tym zapewnienia bezpieczeństwa państwa). Kolejną jest funkcja redystrybucyjna – dzieli ona dochody budżetowe otrzymane z podatków pomiędzy związkami publiczno-prawnymi a obywatelami. Ostatnią funkcją jest funkcja stymulacyjna – wpływa ona na procesy gospodarcze, które są istotne z punktu widzenia państwa i społeczeństwa, wywołujące konkretnie określone działania. Nakładanie podatków, innych danin publicznych, określanie podmiotów, przedmiotów opodatkowania i stawek podatkowych,

a także zasad przyznawania ulg i umorzeń oraz kategorii podmiotów zwolnionych od podatków następuje w drodze ustawy.¹⁰

Jak już wskazano powyżej, podatki umożliwiają państwu spełnienie potrzeby bezpieczeństwa. Bez zagwarantowania środków na wydatki państwa ich realizacja stanie się niemożliwa. Zmniejszanie budżetu państwa w jakikolwiek sposób zazwyczaj skutkuje negatywnymi konsekwencjami w odniesieniu do bezpieczeństwa narodowego. Jakakolwiek forma uchylania się od płacenia podatków, powszechnie rozumiana jako działanie prowadzące do uszczuplenia finansów publicznych, jest działaniem niepożądanym z punktu widzenia państwa.¹¹ Niezależnie od motywów podatników, wpływ uchylania się od podatkovania na budżet państwa jest we wszystkich przypadkach taki sam i prowadzi do zmniejszenia efektywności zarządzania państwem.

System podatkowy ma największy wpływ na budżet w Polsce, a pobór podatków może być jednocześnie elementem dającym największe szanse, ale i niosącym największe zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego.¹² Wskazuje się, że największe znaczenie dla budżetu państwa ma podatek od towarów i usług. W porównaniu do innych rozwiniętych państw Polska znajduje się wysoko w rankingu pod względem uzależnienia od wpływów z podatku VAT.¹³ Jego znaczny udział we wpływach „skutkuje tym, iż wskaźniki dynamiki dochodów z tytułu podatku od towarów i usług wpływają na wysokość wskaźników dynamiki dochodów podatkowych budżetu państwa, jak też dynamiki dochodów ogółem budżetu państwa”.¹⁴

Co więcej, wraz z istnieniem podatku VAT pojawiają się problemy związane z wykorzystywaniem luki w tym podatku. Lukę podatku od

¹⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.). art. 217.

¹¹ E. Kotowska, *Ochrona interesów finansowych państwa w zakresie dochodów publicznych w świetle polskich regulacji „antyrajowych”*, [w:] K.M. Księżopolski, K. Pronińska (red.), *Bezpieczeństwo ekonomiczne w perspektywie politologicznej – wybrane problemy*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2012, s. 223.

¹² M. Słupczewski, *Luka w podatku od towarów i usług jako zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego*, „Zeszyty Naukowe Zbliżenia Cywilizacyjne” 2019, nr 15, s. 124.

¹³ F. Schneider, K. Raczkowski, *Sfera nieoficjalna w gospodarce*, „Infos” 2013, nr 21, s. 3.

¹⁴ T. Budzyński, *Fiskalne aspekty podatku od towarów i usług w Polsce*, „Annales Universitatis Marie Curie-Skłodowska Lublin – Polonia” 2016, nr 1, s. 612.

towarów i usług można zdefiniować jako różnicę między oczekiwanym dochodem z podatku VAT a kwotą otrzymaną.¹⁵ Państwa mogą jedynie dążyć do zmniejszenia owej luki, gdyż jest ona nieodłącznym elementem związanym z istotą podatku. Wysokość luki ma istotne znaczenie dla budżetu państwa, a idąc dalej – ma znaczący wpływ na bezpieczeństwo finansowe i narodowe. Ze sprawozdania z wykonania budżetu państwa za 2023 r. wynika, że luka VAT w 2023 r. wynosiła 15,8%, przy czym stanowi to znaczny wzrost w stosunku do 2022 roku, w którym luka w podatku VAT kształtowała się na poziomie 7,3% (11,3 mld zł). Likwidacja luki i poprawa ściągальności podatku VAT wpływałaby pozytywnie na dofinansowanie wojsk, służby zdrowia lub badań zajmujących się poszukiwaniem źródeł energetycznych.¹⁶

4. Przestępstwa gospodarcze a bezpieczeństwo finansowe państwa

Przestępstwa gospodarcze cechują się szerokim zasięgiem występowania, z tego powodu możemy spotkać się z wieloma definicjami tego zagadnienia. Według Klausa Tiedemanna pojęcie przestępstw gospodarczych powinno się rozpatrywać w dwóch aspektach – węższym i szerszym. Pierwszy z nich odnosi się do zachowań gospodarczych, które szkodzą lub zagrażają ponadindywidualnym dobrom prawnym w sferze gospodarowania, np. przestępstwa podatkowe. Szerszy zakres tego pojęcia natomiast odnosi się do przestępstw majątkowych popełnionych na szkodę jednostki, ale mających masowy charakter, np. przestępstwa czekowe.¹⁷

Przestępstwa gospodarcze można też podzielić w kategorii podmiotowej i przedmiotowej. Pierwsza z nich odnosi się do sprawców przestępstw gospodarczych. Istotnym elementem tej kategorii jest określenie „przestępczości białych kołnierzyków” wprowadzonym

¹⁵ VAT GAP Report September 2017, European Commission, https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/vat_gap_factsheet_2017.pdf (dostęp: 27.08.2024 r.).

¹⁶ M. Słupczewski, dz. cyt., s. 133.

¹⁷ O. Górniok, *Przestępczość gospodarcza: wybrane przejawy i uwarunkowania*, Wyd. Uniwersytet Śląski, Katowice 1986, s. 57.

po raz pierwszy przez Edwina Sutherlanda. Odnosi się ono do przestępstw dokonywanych przez osoby mające wysoki status społeczny lub zawodowy, wykorzystujących je do dokonywania sprzeniewieżeń, oszustw podatkowych, defraudacji, korupcji.¹⁸ Cechą charakterystyczną białych kołnierzyków jest również to, że z punktu widzenia społeczeństwa nie wpasowują się oni w stereotypowy wygląd przestępców. W przedmiotowym ujęciu przestępstw gospodarczych wyszczególnia się przestępstwa skierowane przeciwko: skarbowi państwa, interesom osób fizycznych (zwłaszcza przeciw konsumentom, i przedsiębiorcom), instytucjom finansowym i emitentom papierów wartościowych – przy czym przestępstwa przeciwko skarbowi państwa odnoszą się głównie do uchylania się od podatków.

W przedmiotowych rozważaniach nie sposób również nie odnieść się do pojęcia moralności podatkowej.¹⁹ W literaturze moralność podatkowa nazywana jest etyką podatnika. Określa się ją jako zbiór norm moralnych przyjętych w danej zbiorowości i dotyczących postawy podatnika względem wnoszenia obowiązkowych opłat do budżetu państwa.²⁰

Można powiedzieć, że w pewnym sensie podatek wpływa na ograniczenie praw podmiotowych osób fizycznych. Dlatego też nieodłącznym elementem podatku jest skłonność do uchylania się od niego. Formy uchylania się od płacenia podatków są różne, przyjmują formę legalnego lub nielegalnego uchylenia się od płatności.²¹ Badania pokazują, jak na przestrzeni lat zmieniło się postrzeganie oszustw podatkowych i potwierdzają, że nie są oceniane negatywnie przez znaczną część populacji. Na przestrzeni tych lat odsetek ludzi potępiających zatajanie przez ludzi części swoich zarobków spadł z 28,1% do 23,4%,

¹⁸ J. Kraciuk, *Przestępstwa gospodarcze w przedsiębiorstwach i sposoby ich przeciwdziałania*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse. Rynki finansowe. Ubezpieczenia” 2012, nr 51, s. 801.

¹⁹ Zob. więcej M. Charkiewicz, *Moralność a mentalność podatkowa*, [w:] P. Wojnicz, M. Charkiewicz (red.), *Nauki społeczne wobec współczesnych wyzwań i kryzysów. Aspekty prawne, socjologiczne i aksjologiczne*, Instytut Wydawniczy EuroPrawo, Warszawa 2024, s. 13 i n.

²⁰ A. Szulc, *Przyczyny i skutki zatrudnienia nierejestrowanego w Polsce*, CeDeWu, Warszawa 2013, s. 91–92.

²¹ A. Komar, *Finanse publiczne w gospodarce rynkowej*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 1996, s. 137.

natomiast ludzi pochwalać takie zachowanie wzrósł z 3,6% do 5,2%.²² Związane jest to z pojęciem gospodarki nieformalnej (tzw. szarej strefy), którą definiuje się jako działania gospodarcze „umykające” rejestracji fiskalnej i w dużej części nieobjęte statystykami. Powyższe sprowadza się zazwyczaj do uchylenia od opodatkowania zarówno podatkami pośrednimi, jak i bezpośrednimi, co często określa się jako „zręczność podatkową”.

Podatki stanowią znaczną część budżetu państwa, około 85–90%. Łatwo więc wyciągnąć wnioski, że spadek moralności podatkowej i nieetyczna postawa podatników sprzyja ilości oszustw podatkowych, z tego powodu obniżony jest dochód podatkowy – a tym samym budżet państwa, co ma negatywny wpływ na stabilność finansową państwa i rodzi poważne zagrożenia, m.in. dla polityki budżetowej państwa i środków na zapewnienie bezpieczeństwa.

Do przestępstw gospodarczych należy też wykorzystywanie wyżej wspomnianej luki w podatku. Najbardziej znaną techniką jest tzw. karuzela vatowska. Podmioty, pozorując legalne transakcje, w rzeczywistości wyłudniają podatek VAT. Z powyższym wiąże się również działanie polegające na wystawianiu „pustych faktur” i uwzględnieniu ich w rozliczeniach końcowych. Dzielą się one na faktury puste przedmiotowo, charakteryzujące się tym, że „towar” tak naprawdę nie istnieje, a także na puste podmiotowo, związane z uczestnikami transakcji.²³

Przestępstwa gospodarcze ulegają jednak ciągłym zmianom ze względu na pojawianie się nowych możliwości funkcjonowania w sferze gospodarczej. Na powyższe wpływa rozwój technologiczny, co z kolei stwarza szersze możliwości popełniania przestępstw. Nowe, współczesne przestępstwa gospodarcze nie mogą być ściśle zamknięte w istniejących definicjach.²⁴

²² M. Pasternak-Malicka, *Nieetyczne postawy podatników jako zagrożenie bezpieczeństwa finansowego państwa*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace” 2015, nr 4, s. 129–143.

²³ M. Słupczewski, dz. cyt., s. 134.

²⁴ N. Ciszewska, *Przestępstwa gospodarcze – istota i rodzaje*, „Studia nad Bezpieczeństwem” 2016, nr 1, s. 171.

5. Zarządzanie ryzykiem podatkowym – organy i instytucje zapobiegające przestępstwom gospodarczym

W przeciwdziałanie i zwalczanie przestępczości gospodarczej zaangażowanych jest wiele podmiotów. Organy i instytucje państwowe realizujące zadania w zakresie przeciwdziałania i zwalczania przestępczości gospodarczej to m.in. minister finansów, Generalny Inspektor Informacji Finansowej, urzędy skarbowe, urzędy celno-skarbowe, izby administracji skarbowej, minister spraw wewnętrznych, policja, straż graniczna, minister sprawiedliwości, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW), Centralne Biuro Antykorupcyjne (CBA), prokuratura, Komisja Nadzoru Finansowego (KNF), Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKiK)) oraz organy międzynarodowe (np. OLAF – European Anti-Fraud Office – Europejski Urząd ds. Zwalczania nadużyć finansowych, FATF – Financial Action Task Force, EUROPOL, INTERPOL, EUROFISC).

Poza powyższymi organami i instytucjami, których celem jest zapewnienie szeroko rozumianego bezpieczeństwa, należy również wspomnieć o organach wewnętrznych poszczególnych podmiotów gospodarczych (zarząd, rada nadzorcza, komisja rewizyjna, zgromadzenie wspólników, walne zgromadzenie). Monitorowanie działalności gospodarczej przedmiotu i kierowanie nim należy do zadań nadzoru korporacyjnego. Głównym celem tworzenia nieobligatoryjnych wyżej wskazanych organów jest zapewnienie rozwoju wartości przedsiębiorstwa i jednocześnie ochrona interesów wierzycieli. Ważną rolę w tej kwestii pełnią rady nadzorcze i zarządy przedsiębiorstw. Rady kontrolują działalność przedsiębiorstw, wykrywają i zapobiegają nadużyciom, kontrolują nadużycia. Zarządy przedsiębiorstw natomiast odpowiedzialne są za prowadzenie prawidłowej polityki przeciw nadużyciom – tworzą warunki sprawnego funkcjonowania mechanizmów kontroli wewnętrznej, opracowują system zarządzania ryzykiem nadużyć.²⁵ Istnieją także procedury mające zastosowanie w identyfikacji ryzyka nadużyć w stosunku do kierownictwa znajdującego się na

²⁵ M. Kutera, *Nadużycia finansowe. Wykrywanie i zapobieganie*, Difin, Warszawa 2016, s. 169–171.

szczeblu najwyższym. Zajmują się tym organy przeprowadzające audyty wewnętrzne, podczas których rozpatrywane są procesy biznesowe i funkcjonalność mechanizmów kontrolnych.²⁶

Kolejnym narzędziem służącym do badania i wykrywania przestępstw gospodarczych jest audyt śledczy dokonywany przez audytora śledczego. Audyt śledczy skupia się głównie na nieprawidłowościach w sprawozdaniach finansowych i ewentualnych nadużyciach pracowniczych. Najczęściej wykorzystywany jest w przypadku takich przestępstw gospodarczych, jak np. oszustwo z art. 286 k.k., niegospodarność menedżerska z art. 296 k.k., oszustwo podatkowe z art. 56 k.k.s. czy oszustwa przetargowe.²⁷

Przedsiębiorstwa same w sobie również odgrywają ważną rolę w przeciwdziałaniu przestępstwom gospodarczym. Są to działania: prewencyjne, detekcyjne i reakcyjne. Prewencyjne polegają na zniechęceniu prawdopodobnych sprawców do dokonywania przestępstw gospodarczych. Odnoszą się do wszystkich pracowników danego przedsiębiorstwa.²⁸ Kolejnym etapem jest detekcja zagrożeń, która polega na ujawnianiu wszelakich nadużyć. Ostatnie działania – reakcyjne – polegają na poprawie zabezpieczeń w przedsiębiorstwach ograniczających nadużycia.²⁹

W przeciwdziałaniu przestępstwom gospodarczym wykorzystuje się także kontrolę przede wszystkim partnerów biznesowych i podmiotów zewnętrznych współpracujących z przedsiębiorstwem. Zapewnia się wtedy należyta staranność, która bazuje na ocenie ryzyka w momencie nawiązania współpracy z danym podmiotem.³⁰

²⁶ W. Jasiński, *Nadużycia w przedsiębiorstwie: przeciwdziałanie i wykrywanie*, Poltext, Warszawa 2013, s. 238–239.

²⁷ E.I. Szczepankiewicz, *Rewizja finansowa, audyt wewnętrzny a audyt śledczy w wykrywaniu oszustw gospodarczych*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów” 2016, nr 152, s. 85–86.

²⁸ A. Olewnik, A. Potka, *Przestępstwa i nadużycia gospodarcze występujące w przedsiębiorstwach*, [w:] M. Wójcik-Jurkiewicz (red.), *Ryzyko nadużyć w rachunkowości i finansach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2016, s. 78–79.

²⁹ W. Jasiński, dz. cyt., s. 184.

³⁰ Raport Profil korporacyjnego oszusta, KPMG w Polsce, Edycja 2016, s. 20–23, <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/pl-Raport-KPMG-Profil-korporacyjnego-oszusta.pdf> (dostęp: 27.08.2024 r.).

W przeciwdziałanie i wykrywanie przestępstw angażowanych jest coraz więcej organów i służb. Powoływane są do tego specjalne instytucje, zarówno międzynarodowe, jak i państwowe. Przedsiębiorstwa powinny same, jak najszybciej, reagować w momencie zauważenia naruszeń i nadużyć ze strony pracowników.

6. Instrumenty organów państwowych służące zapewnieniu bezpieczeństwa finansowego państwa.

Ze względu na podejrzenie wykorzystywania rachunku bankowego przez przedsiębiorców do wyłudzeń skarbowych organy państwowe bardzo często korzystają z możliwości blokowania ich rachunków bankowych. Rozróżniamy kilka rodzajów takich blokad. Pierwszą z blokad jest blokada dokonywana przez Generalnego Inspektora Informacji Finansowej – GIIF. Jedną z przyczyn takiej blokady może być informacja przekazana przez bank o wykryciu podejrzanych transakcji bankowych. Transakcja zostaje wstrzymana do momentu oficjalnej decyzji GIIFu³¹, jednak nie dłużej niż na 24 godziny. Banki mają obowiązek informowania o wszelkiego rodzaju transakcjach przekraczających równowartość kwoty 15 000 euro. Generalny Inspektor, zgodnie z art. 86 ust. 5 ustawy AML³², w przypadku uznania, że transakcja może mieć związek z praniem pieniędzy lub finansowaniem terroryzmu, przekazuje instytucji obowiązanej żądanie wstrzymania transakcji lub blokady rachunku na okres nie dłuższy niż 96 godzin. Niezwłocznie po otrzymaniu tego żądania instytucja obowiązana wstrzymuje transakcję lub blokuje rachunek. Następnie GIIF zawiadamia właściwego prokuratora o możliwości popełnienia przestępstwa prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu. Generalny Inspektor Informacji Finansowej niezwłocznie informuje szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW) o dokonanej blokadzie rachunku bankowego. Prokurator z kolei posiada uprawnienia do zablokowania rachunku bankowego

³¹ M. Nowakowski (red.), *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Komentarz*, Wydawnictwo ProInfo, Warszawa 2023, art. 35.

³² Ustawa z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1124), dalej jako AML.

nawet na okres sześciu miesięcy od momentu otrzymania zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa (art. 86 ust. 9 ustawy AML).³³ Kolejnym rodzajem blokad jest blokada przez bank. Na podstawie art. 106a ustawy Prawo bankowe³⁴ bank jest również instytucją uprawnioną do dokonania blokady środków zgromadzonych na rachunku bankowym w przypadku uzasadnionego podejrzenia, że środki te w całości lub w części pochodzą lub mają związek z przestępstwem skarbowym lub przestępstwem innym niż przestępstwo, o którym mowa w art. 165a k.k. lub art. 299 k.k.³⁵ Jednak blokada może nastąpić wyłącznie do wysokości zgromadzonych na rachunku środków, co do których zachodzi takie podejrzenie.³⁶ Taka blokada nie może jednak przekraczać 72 godzin. Zgodnie z art. 106a ust. 10 Prawa bankowego – bank nie ponosi odpowiedzialności za szkodę, która może wyniknąć z wykonania w dobrej wierze obowiązków opisanych powyżej.³⁷ W takim przypadku, jeżeli okoliczności towarzyszące dokonaniu blokady na rachunku bankowym nie miały związku z przestępstwem lub ukrywaniem działań przestępczych, odpowiedzialność za szkodę wynikłą z dokonania blokady środków na rachunku ponosi Skarb Państwa.³⁸

Zgodnie z postanowieniem Sądu Apelacyjnego w Katowicach,

instytucja tajemnicy bankowej ma charakter wyjątkowy, a zatem nie sposób regulujących ją przepisów interpretować rozszerzająco. Powyższe w świetle przepisu art. 106 ust. 2 pkt 3 prawa bankowego nakłada na sąd rozpoznający wniosek obowiązek pośredniej oceny przyjętego przez organ prowadzący postępowanie przygotowawcze sposobu i metody gromadzenia dowodów, mających prowadzić

³³ Zob. więcej Postanowienie SN z 18.05.2022 r., I KZP 7/21, OSNK 2022, nr 8, poz. 28; Uchwała SN z 13.10.2021 r., I KZP 1/21, OSNK 2021, nr 11–12, poz. 42.

³⁴ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2488 z późn. zm.), dalej jako prawo bankowe.

³⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 17 z późn. zm.), dalej jako kk.

³⁶ Postanowienie SA w Katowicach z 26.03.2014 r., II AKz 161/14, LEX nr 1487598.

³⁷ Zob. więcej Postanowienie SA w Katowicach z 17.01.2007 r., II AKz 39/07, OSA 2008, nr 6, poz. 27.

³⁸ T. Białek, Instytucja blokady rachunku i wymiana danych o przestępstwach dokonywanych na szkodę banków, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze-praktyczne/instytucja-blokady-rachunku-i-wymiana-danych-o-469865081> (dostęp: 28.07.2024 r.).

do wykrycia sprawcy przestępstwa, a więc realizacji podstawowego celu o jakim mowa w przepisie art. 297 § 1 k.p.k., skoro ujawnienie okoliczności objętych tajemnicą bankową ma mieć charakter ostateczny, eliminujący możliwość pozyskania informacji niezbędnych dla tego postępowania w innej drodze.³⁹

Organy finansowe są również w posiadaniu narzędzia w postaci blokady STIR (System Teleinformatyczny Izby Rozliczeniowej), która służy do przeciwdziałania wyłudzeniom skarbowym. Zgodnie z art. 119zv § 1 o.p.⁴⁰ Szef Krajowej Administracji Skarbowej może zażądać blokady rachunku podmiotu kwalifikowanego na okres nie dłuższy niż 72 godziny, jeżeli posiadane informacje, w szczególności wyniki analizy ryzyka, o której mowa w art. 119zn § 1 o.p., wskazują, że podmiot kwalifikowany może wykorzystywać działalność banków lub spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych do celów mających związek z wyłudzeniami skarbowymi lub do czynności zmierzających do wyłudzenia skarbowego, a blokada rachunku podmiotu kwalifikowanego jest konieczna, aby temu przeciwdziałać. Blokada ta ma na celu zwalczanie tzw. karuzel vatowskich lub wystawiania „pustych faktur”. Wykorzystuje się ją tylko w sytuacjach niezbędnych.

Zgodnie z przepisami niedopuszczalne jest stosowanie blokady rachunku STIR w kilku sytuacjach. Po pierwsze – w razie braku uzasadnionej obawy, że przedsiębiorca wykorzystuje swój rachunek bankowy w celu wyłudzeń skarbowych, po drugie – gdy kwota przewidywanego zobowiązania podatkowego/potencjalnej odpowiedzialności osób trzecich jest poniżej równowartości 10.000 euro, po trzecie – w sytuacji wystąpienia błędów związanych z procedurą blokady rachunku, co skutkuje możliwością zaskarżenia takiej blokady np., gdy postanowienie nie zostało doręczone w sposób prawidłowy lub, gdy z uzasadnienia nie zostało sporządzone w sposób wyczerpujący.

Blokada rachunku może być także traktowana jako zabezpieczenie. W nawiązaniu do regulacji z art. 86 ust. 13 ustawy AML oraz art. 106a ust. 8 Prawa bankowego, zgodnie z którymi wstrzymanie transakcji lub blokada rachunku upada, jeżeli przed upływem czasu ich stosowania

³⁹ Postanowienie SA w Katowicach z 3.11.2010 r., II AKz 712/10, LEX nr 686879.

⁴⁰ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (tekst jedn. Dz.U. z 2025 r. poz. 111 ze zm.), dalej jako o.p.

nie zostanie wydane postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym lub postanowienie w przedmiocie dowodów rzeczowych oraz do zasady ogólnej z art. 291 § 1 kpk⁴¹, Wspomniana powyżej zasada ogólna z art. 291 § 1 kpk odnosi się do zarzucenia oskarżonemu popełnienia przestępstwa, za które lub w związku z którym można orzec grzywnę, świadczenie pieniężne, przepadek, środek kompensacyjny, zwrot po-krzywdzonemu lub innemu uprawnionemu podmiotowi korzyści majątkowej, jaką sprawca osiągnął z popełnionego przestępstwa, albo jej równowartości, wtedy to wówczas może z urzędu nastąpić zabezpieczenie wykonania tego orzeczenia na mieniu oskarżonego lub na mieniu, o którym mowa w art. 45 § 2 kk, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że bez takiego zabezpieczenia wykonanie orzeczenia będzie niemożliwe albo znacznie utrudnione.⁴² Jednak aby dokonać zabezpieczenia na środkach bankowych, niezbędne jest postawienie właścicielowi rachunku bankowego zarzutów przez prokuratora.⁴³

Powyżej wskazane możliwości dokonania blokad rachunku bankowego nie są jedynymi narzędziami w rękach organów służących zapewnieniu w sposób pośredni bezpieczeństwa finansowego państwa. Istnieje także możliwość zajęcia wierzytelności z rachunku bankowego w związku z postępującą egzekucją. Przedmiotową kwestię reguluje rozdział 4 ustawy z o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.⁴⁴

Poza powyższym, należy również wspomnieć o możliwościach sądu w zakresie przepadku i innych środków kompensacyjnych przewidzianych w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, tj. art. 44–47 kk. Chodzi tu przede wszystkim o możliwość orzeczenia przez sąd przepadku przedmiotów pochodzących bezpośrednio z przestępstwa lub ich równowartości, przepadku korzyści majątkowej uzyskanej

⁴¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 37 z późn. zm.), dalej jako kpk.

⁴² A. Behan, *Waluty wirtualne jako przedmiot przestępstwa*, Krakowski Instytut Prawa Karnego Fundacja, Kraków 2022.

⁴³ Zob. więcej M. Charkiewicz, *Sposoby zabezpieczenia interesu finansowego skarbu państwa a ochrona interesu przedsiębiorcy*, „Doradztwo Podatkowe Instytutu Studiów Podatkowych” 2024 r., nr 4, s. 30–36.

⁴⁴ Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2505 z późn. zm.), dalej jako u.p.e.a.

w związku z popełnieniem przestępstwa lub przypadku przedsiębiorstwa (w razie skazania za przestępstwo, z którego popełnienia sprawca osiągnął, chociażby pośrednio, korzyść majątkową znacznej wartości, sąd może orzec przepadek przedsiębiorstwa stanowiącego własność sprawcy albo jego równowartości, jeżeli przedsiębiorstwo służyło do popełnienia tego przestępstwa lub ukrycia osiągniętej z niego korzyści – art. 44a § 1 kk)⁴⁵, orzeczenie nawiązki. Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego,

w skład korzyści majątkowej w rozumieniu art. 45 § 1 k.k., podlegającej przepadkowi, wchodzi również wszelkie wydatki poczynione przez sprawcę na uzyskanie towaru stanowiącego przedmiot dalszej odsprzedaży w ramach dokonywanego przestępstwa.⁴⁶ W innym wyroku Sąd Najwyższy stwierdził również, że ze sposobu ujęcia art. 45 k.k. należy zatem wnosić, że w następstwie orzeczenia przepadku korzyści majątkowej na własność Skarbu Państwa dochodziło do skutku w postaci uzyskania przez Skarb Państwa (wskutek nabycia pierwotnego, translatywnego) określonego prawa, stosownie do przedmiotu korzyści majątkowej. Świadczy o tym zarówno posłużenie się pojęciem odnoszącym się do sfery skutków cywilnoprawnych: „na własność” (w wyjaśnionym wyżej rozumieniu), jak i wskazanie beneficjenta uzyskanej korzyści z użyciem nazwy Państwa jako podmiotu prawa cywilnego – Skarb Państwa.⁴⁷

Powyższe instytucje prawa karnego mają istotne znaczenie z punktu widzenia zmniejszenia uszczuplenia budżetu państwa spowodowanego przestępstwem, a jak wskazano już kilkakrotnie powyżej budżet państwa jest nierozzerwalnie związany z możliwością zapewnienia bezpieczeństwa narodowego państwa w ujęciu szerokim.

7. Wnioski

Bez wątpienia należy stwierdzić, że bezpieczeństwo finansowe to nieodłączny element bezpieczeństwa narodowego. Budżet państwa,

⁴⁵ Zob. więcej Wyrok Sądu Okręgowego w Bydgoszczy z 8.06.2022 r., IV Ka 410/22, LEX nr 3358749; Wyrok SA w Szczecinie z 2.06.2022 r., II AKa 3/22, LEX nr 3576298, Wyrok Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim z 19.04.2022 r., IV Ka 640/21, LEX nr 3402814; Postanowienie SN z 7.11.2014 r., IV KK 129/14, LEX nr 1552151.

⁴⁶ Wyrok SN z 8.11.2023 r., IV KK 133/23, LEX nr 3623678.

⁴⁷ Wyrok SN z 15.06.2022 r., II CSKP 573/22, OSNC 2023, nr 3, poz. 26.

składający się głównie z podatków, gwarantuje wykonywanie powierzanych państwu zadań, jego rozwój i obronę. Znaczące uszczuplenia budżetu, pochodzące z jakichkolwiek przestępstw gospodarczych (w głównej mierze z oszustw podatkowych) mają bardzo negatywny i niszczący wpływ na bezpieczeństwo ekonomiczne, a co za tym idzie, bezpieczeństwo narodowe. W Polsce jednakże istnieje wiele organów, instytucji i narzędzi efektywnie ograniczających ilość oraz rozmiar popełnianych przestępstw gospodarczych na szkodę Skarbu Państwa. Ustawodawca w licznych aktach prawnych wyposażył organy skarbowe oraz organy ścigania do walki z przestępczością gospodarczą, co w rezultacie wpływa korzystnie na zapewnienie bezpieczeństwa narodowego państwa.

Bibliografia

Literatura:

- Alińska A., *Sieć bezpieczeństwa jako element stabilności funkcjonowania sektora bankowego*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego” 2011/2012, nr 4, s. 87–99.
- Behan A., *Waluty wirtualne jako przedmiot przestępstwa*, Krakowski Instytut Prawa Karnego Fundacja, Kraków 2022.
- Budzyński T., *Fiskalne aspekty podatku od towarów i usług w Polsce*, „Annales Universitatis Marie Curie-Skłodowska Lublin – Polonia” 2016, nr 1, s. 611–619.
- Charkiewicz M., *Sposoby zabezpieczenia interesu finansowego skarbu państwa a ochrona interesu przedsiębiorcy*, „Doradztwo Podatkowe Instytutu Studiów Podatkowych”, 2024 r., nr 4, s. 30–36.
- Charkiewicz M., *Moralność a mentalność podatkowa* [w:] P. Wojnicz, M. Charkiewicz (red.), *Nauki społeczne wobec współczesnych wyzwań i kryzysów. Aspekty prawne, socjologiczne i aksjologiczne*, Instytut Wydawniczy EuroPrawo, Warszawa 2024.
- Ciszewska N., *Przestępstwa gospodarcze – istota i rodzaje*, „Studia nad Bezpieczeństwem” 2016, nr 1, s. 165–175.
- Górniok O., *Przestępczość gospodarcza: wybrane przejawy i uwarunkowania*, Wyd. Uniwersytet Śląski, Katowice 1986.
- Iwanicz-Drozdowska M., *Definicje i determinanty stabilności finansowej*, [w:] M. Iwanicz-Drozdowska (red.), *Stabilność finansowa*, NBP, Warszawa 2014.
- Jasiński W., *Nadużycia w przedsiębiorstwie: przeciwdziałanie i wykrywanie*, Poltext, Warszawa 2013.
- Komar A., *Finanse publiczne w gospodarce rynkowej*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 1996.

- Komorowski P., Bezpieczeństwo finansowe jako funkcja państwa na przykładzie zagrożenia COVID-19, *„International Journal of Legal Studies”* 2021, nr 2, s. 27–47.
- Kotowska E., *Ochrona interesów finansowych państwa w zakresie dochodów publicznych w świetle polskich regulacji „antyrajoyowych”*, [w:] K.M. Księżopolski, K. Pronińska red.), *Bezpieczeństwo ekonomiczne w perspektywie politologicznej – wybrane problemy*, (Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2012).
- Kraciuk J., *Przestępstwa gospodarcze w przedsiębiorstwach i sposoby ich przeciwdziałania*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse. Rynki finansowe. Ubezpieczenia” 2012, nr 51, s. 801–810.
- Księżopolski K.M., *Bezpieczeństwo ekonomiczne w perspektywie politologicznej*, [w:] K.M. Księżopolski, K. Pronińska (red.), *Bezpieczeństwo ekonomiczne w perspektywie politologicznej – wybrane problemy*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2012.
- Kutera M., *Nadużycia finansowe. Wykrywanie i zapobieganie*, Difin, Warszawa 2016.
- Nowakowski M. (red.), *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Olewnik A., Potka A., *Przestępstwa i nadużycia gospodarcze występujące w przedsiębiorstwach*, [w:] M. Wójcik-Jurkiewicz (red.), *Ryzyko nadużyć w rachunkowości i finansach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2016.
- Pasternak-Malicka M., *Nieetyczne postawy podatników jako zagrożenie bezpieczeństwa finansowego państwa*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace” 2015, nr 4, s. 129–143.
- Pietrzak B., Wasiak K., *Stabilność i bezpieczeństwo systemu bankowego – aspekty instytucjonalne i operacyjne*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego” 2017, nr 1, s. 121–142.
- Przeciwdziałanie praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Komentarz*, (red.) M. Nowakowski, Wydawnictwo ProInfo, Warszawa 2023.
- Schneider F., Raczkowski K., *Sfera nieoficjalna w gospodarce*, „Infos” 2013, nr 21, s. 1–4.
- Słupczewski M., *Luka w podatku od towarów i usług jako zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego*, „Zeszyty Naukowe Zbliżenia Cywilizacyjne” 2019, nr 15, s. 118–137.
- Szczepankiewicz E. I., *Rewizja finansowa, audyt wewnętrzny a audyt śledczy w wykrywaniu oszustw gospodarczych*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów” 2016, nr 152, s. 72–93.
- Szulc A., *Przyczyny i skutki zatrudnienia nierejestrowanego w Polsce*, CeDeWu, Warszawa 2013.
- Szynowski R., Karpiuk M. (red.), *Bezpieczeństwo narodowe Rzeczypospolitej Polskiej w świetle prawa wewnętrznego i międzynarodowego*, Warszawa 2011.
- Wójcik-Jurkiewicz M. (red.), *„Ryzyko nadużyć w rachunkowości i finansach”*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2016.

Akty prawne:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).
- Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 2505 ze zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 37 ze zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (tekst jedn. Dz.U. z 2025 r. poz. 383).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (tekst jedn. Dz. U. z 2025 r. poz. 111 ze zm.).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 2488 ze zm.).
- Ustawa z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1124).

Orzecznictwo:

- Postanowienie SA w Katowicach z 17.01.2007 r., II AKz 39/07, OSA 2008, nr 6, poz. 27.
- Postanowienie SA w Katowicach z 3.11.2010 r., II AKz 712/10, LEX nr 686879.
- Postanowienie SA w Katowicach z 26.03.2014 r., II AKz 161/14, LEX nr 1487598.
- Postanowienie SN z 7.11.2014 r., IV KK 129/14, LEX nr 1552151.
- Uchwała SN z 13.10.2021 r., I KZP 1/21, OSNK 2021, nr 11–12, poz. 42.
- Wyrok Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim z 19.04.2022 r., IV Ka 640/21, LEX nr 3402814.
- Postanowienie SN z 18.05.2022 r., I KZP 7/21, OSNK 2022, nr 8, poz. 28.
- Wyrok SA w Szczecinie z 2.06.2022 r., II AKa 3/22, LEX nr 3576298.
- Wyrok SN z 15.06.2022 r., II CSKP 573/22, OSNC 2023, nr 3, poz. 26.
- Wyrok Sądu Okręgowego w Bydgoszczy z 8.06.2022 r., IV Ka 410/22, LEX nr 3358749.
- Wyrok SN z 8.11.2023 r., IV KK 133/23, LEX nr 3623678.

Źródła internetowe:

- Białek T., *Instytucja blokady rachunku i wymiana danych o przestępstwach dokonywanych na szkodę banków*, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publikacje/komentarze-praktyczne/instytucja-blokady-rachunku-i-wymiana-danych-o-469865081>
- Rajda G. E., *Social Insurance and Economic Security*, 7th Edition, <https://www.routledge.com/Social-Insurance-and-Economic-Security/Rajda/p/book/9780765627490?srsltid=AfmBOopHEQkzUczngN1pERAsEc8KP8rf-bKeEQpynuNwJDfnThKxWLqo>
- Raport Profil korporacyjnego oszusta*, KPMG w Polsce, Edycja 2016, s. 20-23, <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/pl-Raport-KPMG-Profil-korporacyjnego-oszusta.pdf>

M. CHARKIEWICZ

VAT GAP Report September 2017, European Commission, https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/vat_gap_factsheet_2017.pdf